

A KAPOSVÁRI KIÁLLÍTÁS.

PARMŰVÉSZETÜNK maholnap elhagyja az internacionális talajt, melyben — úgy látszott kezdetben — erős gyökeret vert, s úgy új formákban, melyeket ma is még csak keresünk, valamint egész jellegében, lassan átalakul nemzetivé, magába olvasztja a magyar fajnak sajátos jellegét.

Hogy ezen átalakulási processzus kellő irányításában fontos szerep jut éppen a vidéki kiállításoknak, az nyilvánvaló, s eddig talán sehol sem bizonyult annyira helyesnek, mint éppen Kaposvárott, Somogy megye szívében.

Ma még keresünk, kutatunk, iparművészeink máris hasznát látják ennek a munkának. Mozaikszerűleg rakjuk össze a multnak emlékeiből, a nép között ma is élő kincsekből, a magyar művészetnek képét, — úgy amint az élt és él helylyel-közzel ma is, — támogatás, ösztönzés nélkül, táplálkozva évszázadoknak kincseiből, melyeket a magyarság művészi rátermettsége teremtett meg és éltetett mindmáig.

A kaposvári kiállítás szerencsésen öleli fel mindazt, amit a mult s a jelen teremtett. Az egyszerűen naiv művészi megnyilatkozásoktól kezdve a raffináltan művészi produktumokig minden megtalálható benne, ami egy vidéki kiállítást érdekessé és tanulságossá tehet a laikus és szakember szemében egyaránt. A szakemberre nézve legérdekesebb lehet a *népművészeti csoport*, mely gazdag gyűjteményben mutatja be Somogy megye népének sokoldalú művészi munkásságát.

A távoli múltba pillanthatunk vissza, ha a legrégebbi népies emlékeken kezd-

jük szemlénket: a szennai templom festett fatábláin s a somogy megyei öreg takácsok formás könyveiből összegyűjtött minták kollekcióján.

Amott a legváltozatosabb tulipánformák sorakoznak egymás mellé, egy-két formában s az elrendezésben mutatva néhol a csúcsíves, valamint a renaissance stílusnak befolyását; emitt a motívumok sokfélesége és gazdagsága egy virágzó s ma már jóformán elpusztult iparágnak emlékeit tárja elénk. Formakincsében sűrűn szerepel a rózsás, hársfaleveles, szegfűs, vízfolyásos, galambos, pelikános motívum, mely utóbbi minden valószínűség szerint a református templomok szimbolikus festményeiből¹ származott át ide.

Ma már tönkretette a gyáripár azt a mesterséget, mely hanyatlása óta mindinkább háziipari jelleget vesz fel, a kivesző formák is újabbakkal cserélődnek fel, melyek legnagyobbbrészt a nép fantáziájának gyümölcsei.

Ilyen „hímes“² szőtttest Somogy megye csaknem minden részében találunk. Sok falu van, melynek asszonyai maguk szövök fehérneműjüket, s a szőttessel telt „szekrény“³ joggal képezi büszkeségüket. Néhány évtizeddel ezelőtt, mikor még a szövés nem volt általánosan elterjedett házi iparág, a hímzés és horgolás, valamint a recés varrottások voltak a női munkának kimagasló dokumentumai. Itt már erősen érezhető a horvát és tót befolyás, mert maguk a használt formák, valamint a színeknek tarkasága is eltér a tisztán magyaros jellegű díszítési módtól. A körbe foglalt s a vízfolyásnak elkeresztelt zeg-zugos vonalak

¹ Restauráltatott 1778-ban.

² Krisztus jelképe.

³ A színes szállal szőtt mintájú szőtttest *hímesnek*, a damasztyszerűt pedig *sávolyosnak* nevezik. Utóbbit csak a takácsok állítják elő.

⁴ A *hombárnak* újabb neve.

közé foglalt térkitöltések, melyek a kalotaszegi varrottasok módjára alig hagynak meg valamit a vászon parasztjából,¹ alig mutatnak valamelyes rokon vonást a ködmenek és szőttések díszítésével.

A parasztmesterember munkái, a szűr-szabók, szücsök, gölöncsérek, asztalosoknál megtalálható díszítési formák a mesterség természete szerint változnak. De változnak aszerint is, hogy melyik falu számára dolgoznak, mert sokszor az egymáshoz igen közel fekvő falvak népe más-más divatot követ. Itt festett, amott fűrészelt díszítésű bútort, itt bőrapplikációs, amott hímmzett ködment találunk, amint hogy a női fejdísz tekintetében sűrűn váltakozik a díszes konty a fejkötővel, a törökös fehér gyász a feketével stb.

Legérdekesebbek mindenestre a női ködmenek, vagy mint néhol nevezik, „kis bundák“, melyeknek díszítése különösen Csökölyben és vidékén ment át sok változáson. Legrégibb formájuk a legrövidebb, melynek háta alig arasznyi; ez fehér alapon piros, kék v. sárga selyemmel hímmzett tulipánokat mutat, melyek csupán a hátat és az ujjak elejét díszítik. Sok itt a szabad tér, a kitöltése sem nem gazdag, sem nem egyenletes.

Ezzel talán egyidőben használták a piros szattyánbőrrel applikációszerűen kivarrtott ködmeneket, melyeknek motívumai csupán végződésükben mutatnak tulipánt, egyebekben pedig hosszú szarhoz símuló szeszélyes formájú leveleket tüntetnek fel.²

Az újabb keletű, 20—24 éves ködmeneken gazdag hímmzés található, csak az ujjak belső része, valamint a hónalj tájéka nélküli a díszítést. Itt már a rózsára emlékeztető ú. n. karikás rózsák is

¹ Síma vászon, díszítés nélkül.

² Emlékeztető méltó, hogy ezek a munkák előrajzok nélkül készültek. Az ollóval kivágott szeszélyes szimmetrikus formákat úgy varrták a ködmenre. Rajzot v. mintakönyvet még nem is sikerült találnom; a régi szücs mesterek (Somogy megyében már csak három van életben) nem tekintik igazi mesternek azt, akinek a rajzra, mint segédeszközzel a szükséges.

sűrűn szerepel, a levélformák különösen gazdagok s a díszítés elrendezésében a zárt térnek lehetőleg egyenletes kitöltésére helyezik a súlyt.

A régi szűrökön látható hímmzés sokkal gazdagabb eredeti motívumokban, valamint színekben is, mint a szücs munkák általában. Itt sűrűn szerepel a gyöngyvirágnak erősen stilizált formája, valamint az egymást metsző félkörökből alakított díszítés is, melyet rendszeresen szegély gyanánt alkalmaznak.

A gölöncséripár emlékeiben meglehetősen szegény Somogy megye. A ma közkezen forgó munkák ornamentális szempontból alig méltathatók a figyelemre s csupán a régi hedrahelyi gölöncsérmunkák azok, melyek megérdemlik, hogy velők foglalkozzunk. Ólomházas tányérok ezek, melyek kék mázalatti festéssel vannak ellátva, s rendszerint az ecsettechnikának megfelelő szegélylyel s középen szeszélyesen kanyarodó szarból kinövő növényi (rendszeresen rózsás) és madaras díszszel bírnak.

Az asztalosmesterség termékeit nehéz elválasztani azoktól a bútoroktól, melyek otthon készült parasztmunkák. Kivételt csak a festett bútoroknál tehetünk, melyekből ma már alig akad néhány példány a múlt század közepéről. Ezek tulipános ládák, sarokpadok, fogasok, ágyak, melyek a tulipános ládák kivételével mindig kékre festettek s meglehetősen távol álló fehér vagy piros négyszögekben tartalmazzák a centrális elrendezésű díszítést. Ez csaknem mindig rózsák és levélkombinációkból alakul naturalisztikus színezéssel s csak ritkán fordul elő a tulipán. A tulipános ládák sárgára festettek s előlapjuk két széles s egy középső keskeny mezőben rózsákkal és levelekkel van díszítve.

A bútorzat, valamint a ház egyes részeinek, ú. m. a messze kiugró mestergerendának, valamint a kerítés, ajtó, oszlopok és a homlokzat deszkázásának díszítése fűrészelt munka, különösen szépek a széktámlák, melyek a kétfejű

sasnak, vagy más madaras dísznek, valamint a tulipánnak többé-kevésbé erősen stilizált formáit mutatják s gyakran vésett vagy bekarcolt virág- és geometriai díszítéssel is el vannak látva.

Legérdekesebb s eredetiségében talán páratlanul álló a pásztorok művészete, mely még ma is virágzik.

Nagyobbára a személyes szükségletét képező tárgyakat, ú. m. gyufa- és sótartó, bot, fókó, juhász kampó, tükörcsár, cifrázza a pásztorok. Motívumai részben ősi formák, melyeket a cifra szűrőn is megtalálunk, részben pedig a környezet s különösen a figurális ábrázolásokban azok az élmények és a nép száján élő hagyományok, melyek a régi betyárélettel összefüggenek.

Találunk tehát rózsát, tulipánt, bimbót, levelet, ló, szarvas, kutya, madár, vonalas, illetve geometriai motívumot bőven s ezek közt el-elvegyül egy-egy zsánerszerű korcsmai mulatozás, Savanyu Józsi elfogása, Patkó Pista virtuskodása vagy más efféle.

Ezek a munkák már az elzárkózottságnál fogva is, melyben a pásztorok élnek, tisztán egyéni felfogást tüntetnek fel, úgyannyira, hogy egyes ismertebb „fűrő-faragó embernek” — mint Somogyban nevezik őket — a munkáit első pillanatra ki lehet válogatni a tárgyak sokaságából.

A cserépből vagy szívből kinövő virág, függélyes, ferde vagy hullámvonalas, sokszor pedig szeszélyesen görbülő tengely körül elhelyezett növényi díszítmények gazdag változatosságban sorakoznak egymás mellé.

Jellemző vonásuk ezeknek a munkáknak, hogy alig egy-két kivétellel mindig zárt formákba illesztett térkitöltések gyanánt szerepelnek. Ott pedig, ahol a díszítendő tárgy a gyufatartó v. tükörfa megszokott méreteit túlhaladja, ott úgy könnyítenek munkájukon, hogy a díszítendő területet kisebb részekre osztják, amely részeknek azonban a lehetőséghez képest szerkezeti jelentőséget adnak.

Általában azt mondhatjuk, hogy a tér kitöltésében egyenletességre törekszenek s az elrendezésben meglepően finom érzéket árulnak el.

A dolog természeténél fogva újabb keletűek az óraláncok, valamint a megrendelésre készült nyaklánc is, melynek képét itt adjuk.

Meglepő az egyes daraboknál egyrészt az a változatosság, mellyel a láncokkal, mint szerkezeti problémával elbánnak, másrészt az a józan mérséklet, mellyel a díszítést a célnak megfelelően alkalmazzzák.

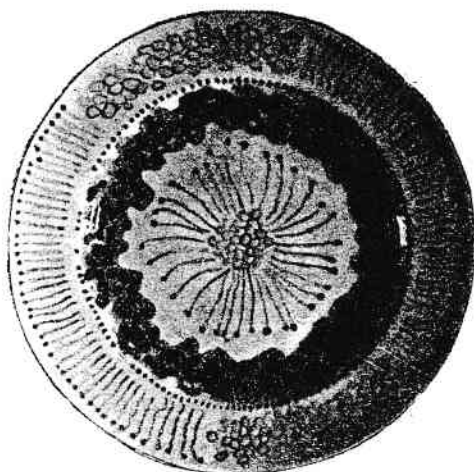
A technika, mellyel ezek a tárgyak készülnek, háromféle: a legegyszerűbb a *puskaporozás*. Ez abból áll, hogy a szarúba vagy fába bekarcolt vagy savba mártott tüvel maratott rajzot puskaporral dörzsölik be s ezáltal az fekete színben tűnik elő. A másik eljárás a *spanyolozás*, itt a kellő mélységben kivágott formákat lágy színes spanyolviaszkkal töltik ki.¹ Végül a faragás, ahol a díszítmény mindig plasztikusan emelkedik ki a mélyített alapból.

A népies művészetnek ezen termékei valóban megérdemlik azt, hogy velök behatóan foglalkozzanak azok, kiknek hivatásuk az iparművészeti tárgyak tervezése és elkészítése. Oly gazdag és annyira magyar ez a kincsesbánya, hogy céltudatos és tervszerű kihasználása nem kis mértékben járulhat hozzá nemzeti stílusunk megteremtéséhez. Igaz, hogy a külföldtől sokat tanulhatunk, ami hasznunkra válhatik, de magyarrá csak úgy lehet művészetünk, ha annak gyökeréből a nép lelkében és műveiben élő gazdag kincset gyűjtjük össze édes mindnyájunk számára. Ez az egyetlen arkánium, mely megóv az idegenbe való kalandozástól, amely a hazai földhöz köti a művészi szépről alkotott ideáljainkat.

A *retrospektív csoportban* kisebb tárgyak a régi bécsi porcellánok, a volt gróf

¹ Hasonló módon készül az olombeöntéses díszítés is.

A KAPOSVÁRI KIÁLLÍTÁS

FESTETT MAJOLIKA TÁNYÉROK

RIPPL-RÓNAI JÓZSEFTŐL

Migazzi-féle gyűjteményből származó néhány olasz és francia származású műtárgy, továbbá egy az 1695. évből készült magyar tányér, mely az olasz fayence hatását mutatja. A XVII. századból való hímzés, valamint Mária Teréziának sajátkezű aranyhímzése s egy olasz renaissance korbéli intarziás fiókos szekrény egészítik ki ezt a csoportot.

Művészi elrendezésénél fogva is feltűnik itt Rippl-Rónai Józsefnek empire szobája, mely feketére fényezett mahagoni bútortárával s díszesen megmunkált ércvereteivel a kiállítás egyik főérdekessége.

A modern iparművészeti csoportban első sorban a mai kor színvonalán álló somogy megyei iparosokról kell megemlékeznünk, kik munkáikkal becsületet szereztek nevüknek s szűkebb hazájuknak.

Az első szoba kályhája és bútortárá kaposvári műhelyekből került ki. A kályhát Horváth Károly készítette Fehérkúti terve alapján. A tervező munkáját tökéletes technikával valósította meg. A bútortárat Balkányi terve szerint Galambos Dezső készítette cseresznyefából készült szép intarziával. Zsupán Gyula pezsgőhűtő állványa Szödy Szilárd terve szerint szakavatott kézre valló munka. Az asztalosmunkák közül még fel kell

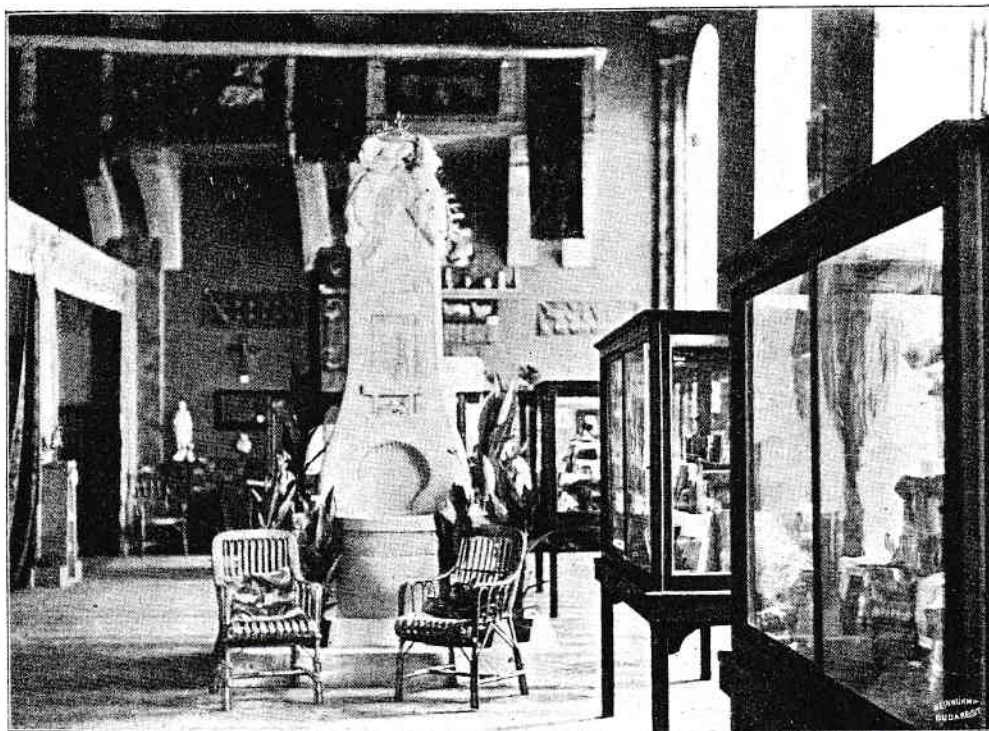
említenünk Fehér Mór, Légár József, Schifferer Dezső, Kelemen Péter, Bösenbach Lajos különféle bútordarabjait, továbbá Vicze László bőr-, Papp Mihály és Welpl Károly lakatos-, Goitein Mór hideg zománcos és Boskovitz Ernő gyémántékszereit, Borovitz Imreszobrászmunkáit és Farkas Géza festett frízeit.

Rippl-Rónai tányérjai és üvegedényei, valamint Kopits János szobrászati kollekcója s Kozma Lajos tervrajzai egészítik ki szerencsésen a somogy megyei kollekción, míg a társulat részéről leküldött tárgyak képviselik azokat a művészi iparágakat, melyekben Somogy megye szegény. Így a Zsolnay, Fischer gyárak, továbbá a halasi és soóvári csipkék, kiskúnfélegyházi hímzések, torontáli szőnyegek, üveg- és bronz tárgyak, valamint bőrmunkák azok, melyek teljessé teszik a kiállítás képét.

Külön kell megemlékeznünk a rendezésről, mely Kopits János szobrászművészre volt bízva. Feladatát sikeresen oldotta meg.

A kiállítás erkölcsi és anyagi sikere felülmúlta a várakozást, amennyiben látogatottsága aránylag nagyobb volt mint a többi vidéki kiállításoké s a vásárlás is megfelel azoknak az igényeknek, melyet egy fejlődő város közönségével szemben támasztani lehetett.

Mihalik Gyula.

KAPOSVÁRI IPARMŰVÉSZETI
KIÁLLÍTÁS RÉSZLETE.

SOMOGYI PARASZTSZOBA.
A KAPOSVÁRI
IPARMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁSON.

MIHALIK GYULA FÖLVÉTELEI.
KAPOSVÁRI
IPARMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS.